

ТК. И. 986

СРАЖЕНИЯТА
ВЪ
КЪРЖАЛИЙСКО

написалъ:
ДЪЯНЪ ЦВ. БАРОВЪ
(редникъ отъ 40 резерв. полкъ)

Ш У Т Е Н Ъ.
Издание ИВ. ЛЪСИЧКОВЪ
1913.

1.

Обявяване войната.

Още въ полунощъ на 5 октомврий мнозина отъ насъ вече бѣха извѣстни за обявяването на войната.

Щаба на полка се помѣщаваше на близко и всѣки станалъ по-рано забѣлѣзваше необикновенно движение около него. Товарѣше се на коля всичко нужно за походъ и на запитваного ни на що се дължи, това отговора бѣше единъ: *войната е обявена.*

Никой, абсолютно никой, не би почувствувалъ що значи това: „войната е обявена“ съ изключение участващитѣ въ войната. Значи и ний ще бждемъ освободители, както нашитѣ братя руси.

Потвърждение не чакахме повече. Нѣмаше нужда отъ телефонъ, нито пъкъ отъ куриери. Всѣки научилъ вѣстята за войната, тичаше къмъ близкитѣ си, за да имъ съобщи новината и въ продължение на не повече отъ пововинъ часъ знаяха вече и дѣцата. Нескончаемото ура разбуди и малкото спящи, макаръ че бѣше три ч. слѣдъ полунощъ. Изричната заповѣдъ, дадена отъ по-рано че прѣди заря, осмѣли ли се нѣкой да дига шумъ или събужда спящитѣ ще бжде наказванъ най-строга, не се изпълняваше, сега бѣше безвластие! . . .

По улицитѣ, изъ града същото оживлене, поздравления най-разнообразни; гражданитѣ прѣдъ неизвѣстността не знаяха що да правятъ, а войницитѣ съ оружие бързаха да бждатъ въ всѣко отношение готови, защото се чакаше всѣка минута заповѣдъ за заминаване къмъ границата.

II.

Заминаване за границата.

Въ най-весело настроение и пѣсни дочакахме заповѣдта за трѣгване. Въ шестъ часѣтъ сутринѣта първа дружина отъ 40 полкъ бѣше строена на плаца прѣдъ гимназията, войницитѣ безъ изключение бѣха укичени съ цвѣта по крака, глави, почти на всѣкждѣ дѣто можеше да се натъкне, слѣдъ което потеглихме отъ града и на ново ни спрѣха на лагера да дочакаме и останалитѣ три дружини, които закѣснѣха съ пристигането си поради отдалеченостѣта на сборния пунктъ.

Отврѣдъ отъ града се чуваше ура, както отъ войницитѣ, тѣй и отъ гражданитѣ и при пристигането на всѣка нова частъ поздравитѣ бѣха общи. Въ седемъ часа най послѣ, всичко що носеше погонъ бѣше тукъ. Пристигнаха и артилерията, пионеритѣ и спомагателнитѣ войски, така че цѣлия отрядъ бѣше прѣдъ очитѣ ни, съ изключение на 28 полкъ, който бѣше вече заминалъ за границата. Строиха ни съ фронтъ къмъ югъ, т. е погледа ни бѣше отправенъ къмъ мѣстото, за което трѣбваше да жертвуваме всичко, но да нагонимъ поганеца, даже виждаха се много ясно и постоветѣ по границата. Пристигна и началника на отряда полковникъ Богдановъ съ щаба, който слѣдъ френетическото ура на войницитѣ поздравя съ обявяването на войната, като на всѣка дружина каза по нѣколко горѣщи думи и най-накрай се обърна къмъ всички, като напомни спопеята на непобедимото българско орѣжие, което и ний още повече трѣбва да

украсимъ съ лаври и докажемъ, че сме достойни за по-велики подвизи. Нека Шипка и Шейново ви служатъ за урокъ, каза най-послѣ.

Гарнизонния свещеникъ сжщо каза нѣколко думи и призова божията благословия за побѣдата на правото българско оржие.

По редъ всички началници на части казаха понѣколко думи и въ осемъ ч. прѣдъ пладнѣ по опрѣделения пжтъ тръгнахме къмъ границата.

Всрѣдъ нескончаеми ура, пѣсни и при най-голъма вѣселостъ войскитѣ тръгнаха по нѣколко направления. Нашата дружина се отправи по юго-источно, друга по южно изъ шосето, на която бѣше назначението за по далеченъ пунктъ на границата, а другитѣ се движеха съ полската артилерия.

Още съ откъсването ни отъ града тръгнахме въ боевъ редъ по всичкитѣ правила за боя. Врѣмето бѣше чудесно; слънцето печеше като прѣзъ лѣтни дни. Растоянието отъ града до границата около 20 клм. трѣбваше да го вземемъ колкото се може по-скоро, за да не ни задава неприятеля излишенъ трудъ и жертви да го пждимъ и отъ наша територия. Пжтътъ изъ който се движеше нашата колона бѣше междуселски по открито поле и турцитѣ отъ своитѣ постове спокойно можеха да ни наблюдаватъ, отъ което можаха и да заключатъ, че границата ни не е охранена добрѣ.

Макаръ и натоварени до ушитѣ по съ 40 kgt. горваръ никой не даваше видъ на умора. Почивкитѣ бѣха на всѣки петъ клм. десетъ минути, но прѣдъ мисълта, че съ тѣзи почивки, може би ще станемъ причина за излишни жертви, изпрѣвряха се кой по-рано да стане макаръ и не отпочиналъ.

Слѣдъ още една почивка стигнахме въ с. Елесча около обѣдъ, кждѣто и сварихме колоната, тръгнала изъ шосето паралелно съ нашата, която съ нашето пристигане продължи по-нататъкъ марша си. До като се изтегли слѣдъ туй артилерията и обоза отпочинахме добръ.

Сжщо и ние съ очистиането пжтя отъ обоза тръгнахме по обратно направление на колоната съ която се срѣзнахме, което продължи около два клм. Слѣдъ туй поехме въ дѣсно по дефилето на почти голи върхове обрасли съ храсталаци. Съ влизането още изъ шумарлака пионеритѣ почнаха своята работа, тѣй като трѣбваше да поправятъ моста надъ воденичната вада. Мостчето въ нѣколко минути бѣше направено даже и за по-голѣма тежестъ, защото артилерията и обоза минаха по него прѣвъзходно. Приближавахме вече къмъ границата и до самата нея с турското селце Кочашли, по текето на селцето разбрахме, че има турци, макаръ че жива душа не се мѣркаше. Патраулитѣ ги хванаха докараха при командира на частъта, защото вѣрата имъ въ тѣхъ, като граничари, бѣше малка, обаче, въ послѣдствие тѣ, съ своето държане, както съ помощта, която даваха, и съ транспортната служба, съ която бѣха натоварени и която извършваха прѣкалено ревностно показаха, че и тѣ не сж лоши поданици на България, макаръ че служеха противъ тѣхнитѣ едновѣрци.

Наближихме вече бавритѣ прѣдъ самата граница, които бѣха и прѣградата ни отъ очитѣ на противника.

III.

Първото сражение.

Въ единъ и пововина часътъ бѣхме почти на огнената линия, раздѣляше ни върхъ въ подножието на който бѣхме разположени на почивка отъ шестъ-часовия походъ.

До този моментъ не се чуваше никакъвъ гръмъ. Сражения още не бѣха почнати и ние спокойно, като на учение, свалихме раницитѣ си и почнахме да закусваме, а нѣкои даже се изтегнаха на припѣкъ и безгрижно заспаха.

Въ два часътъ и петнадесетъ м. се даде заповѣдъ за настѣпление. Въ този моментъ, когато всички мечти и идеали изчезваха, отправяхме инстинктивно погледа си, къмъ всичко мило и скъпо на сърцето, за да кажемъ послѣднѣо сбогомъ и съ сърдечно вълнение потеглихме напредъ.

На нашата рота се падна първа да настѣпи и открие огънь по тази посока, която бѣше лѣвия флагъ на отряда. Почнахме да се изтегляваме отъ закритието, прѣснати въ верига, трѣбваше да прибѣгнемъ близо два километра по открита мѣстность, орани ниви, които до голѣма степенъ затрудняваха настѣплението ни.

Още съ прѣскането ни въ вериги, неприятеля почна да ни обстрѣлва отъ височинитѣ, но безъ резултатъ. Безъ да правимъ обичайнитѣ прибѣжки, на единъ набѣгъ искахме да достигнемъ линия и безъ

изтрѣлъ да завземемъ хребета на насрѣдната възвишеностъ по направление на българския сламенъ постъ. Неприятелскитѣ караули почваха все повече и повече да ни безпокоятъ, поради което се видѣхме принудени вече да настѣпваме по изводно. Малко още усилие и цѣлѣта наближихме, бѣхме въ подножието на възвишеностѣта. Отъ минута на минута огъня на неприятеля все повече и повече се усиливаше и почна вече да ни безпокои, обаче, ние бѣхме рѣшени безъ пушка да пукне отъ наша страна, да заедемъ позицията.

Отъ изтрѣлитѣ на противника можеше да се заключи, че не съединѣнъ видъ оружие си служи неприятеля. Пищението на куршумитѣ издаваха това и ние още тукъ заключихме, че освѣнъ редовната войска има и башибозукъ, който впоследствие извършваше жестокоститѣ и бѣше се приготвилъ, въ случай на побѣда, да върши бозчинства и грабежи у насъ.

Въ това врѣме грѣмна и първия неприятелски топъ, но веригитѣ ни бѣха наближили позицията и въ мигъ се изгубихме отъ очитѣ на неприятеля безъ да се оксѣпаваме, защото нѣмаше врѣме за това, а н искахме да дадемъ възможностъ и на послѣдующитѣ роти да настѣпятъ, безъ жертви или поне да бждатъ незначителни.

Заемахме постепенно безпрѣпятствено хребета, по която рогния командиръ Пор. П. съ едно отдѣление най-напрѣдъ се прѣсна въ верига и откри огънь.

Откри се залповъ огънь по неприятеля който бѣше прѣдъ насъ само на 300-400 крачки и който бѣхме успѣли да изгонимъ отъ тодкозъ хубавитѣ естествени позиции безъ изстрѣлъ.

Точно въ 2.45 часа се даде първия залпъ отъ насъ. Кръстихме се въ боя вече.

Градъ отъ олово се сипеше по насъ, на което ние отговаряхме равномерно. Огъня се усилваше отъ страна на противника.

Веригитъ и на другитъ роти отъ дружината бѣха вече приближили и заемаха позиция и съ залгането още откриваха огънь по неприятеля, който, макаръ двойно и тройно по-многочисленъ отъ насъ, се принуди да ограничи огъня си до минимумъ, защото нашия равномерно убийственъ огънь не му даваше покой и прѣдъ страха да не ги атакуваме бѣха се оттеглили на почетно разстояние.

Сражението на нашата линия постепенно отслабваше и къмъ 7 часа вечерята почти прѣстана, като само по направлени на с. Ени-махале отъ врѣме на врѣме се даваше нѣкой залпъ.

Едноврѣменно съ насъ бѣше настѣпилъ и 28 п. Стрѣмски полкъ, въ дѣсно отъ с. Мандра, което се бѣше вдало въ турска територия като клинъ, между турскитъ постове по направление на с. с. Чатакларъ, Калфаларъ, и др. Бѣше се завързалъ пушеченъ и артилерийски огънь при неравни сили, а и з н а я ш е се, ч е т у к ъ противника е концентриралъ главнитъ си сили около два полка, множество башибозукъ и една батарея планинска артилерия, когато срѣщу такава сила ние имаме само единъ полкъ, който трѣбваше да настѣпва по съвсѣмъ неблагоприятна за него мѣстность, веригитъ трѣбваше да пълзятъ по открита наклонна мѣстность и бѣха съвсѣмъ изложени на неприятелския огънь, когато пъкъ противника имаше почти непрѣвземами естествени крѣпости, усѣяни съ окопи. Усилия неимовѣрни трѣбваше да употребятъ българскитъ стрѣлци за отблъсване на противника, което не така лесно би имъ се удало, ако дѣсния нашъ флангъ, на когото условията за настѣпление благоприятстваха, съ

изкусно прикрито настѣпление бѣше се промъкналъ почти задъ гърба на турскитѣ окопи и съ своя ожесточенъ огънь смѣло настѣпи, прикритъ отъ нашата артилерия. Десетина та шрапнели попаднали много сполучливо въ окопитѣ на неприятели нанесоха ужасно поражение въ редовѣтъ му и съ голѣма суматоха избѣга отъ окопитѣ въ вътрѣшността. Сжщо и центъра на (нашия отрядъ) се понесе напрѣдъ и на смръкване нашитѣ войски бѣха господари на голѣма часть отъ турскитѣ прѣдни позиции.

IV.

Прѣвземане постѣтъ „Ай-дормушъ“

Центърътъ, на отряда който се състоеше отъ трета и четвърта дружина на 40 полкъ-карловци и троянци имаше за задача да заеме турския постъ Ай-дормушъ на всѣка цѣна този день.

Настѣплението по направление на този пунктъ трѣбваше да става около два километра по съвсѣмъ откритая мѣстность, по протяжение на шосето, кждѣто бѣше и българския постъ, който отъ нѣколко часа вече се защищаваше юнашки отъ граничитѣ войници и нѣколко души милиционери отъ близкитѣ села по граничната зона.

Отъ поста Ай-дормушъ, кждѣто бѣше свързано българското шосе съ турското, което бѣше по-лошо и отъ нашия междуселски пътъ и което свързваше гр. Кърджалий съ Хасково, единственото изъ цѣлата об-

ласть, ни бѣше повече отъ необходимо за по-нататъшнитѣ успѣхи, защото балканистата кърджалийска мѣстность не позволяваше ни най-малко отклонение отъ пжтя.

Главнитѣ сили, които трѣбваше да атакуватъ този пунктъ постепенно и незабѣлѣзано се промъкваха сѣ напредъ безъ никакъвъ шумъ и никакъвъ поводъ не се даваше на неприятеля да мисли, че именно отъ тази страна ще бжде главната сила на атаката.

При смръкване веригитѣ се разшаваха и настѣпленieto почна. На двадесетъ крачки можеше да се чуе шумолението и траканието на ножницитѣ, нищо повече. Съплъзене веригитѣ пристигнаха на триста четирестотинѣ крачки до окопитѣ на неприятеля. Мѣстността, по която трѣбваше да се атакува послѣдния бѣше грамаденъ конусообразенъ върхъ и свѣрхестествени усилия се искаха, за да се атакува, този грамаденъ баиръ.

По една случайность неприятельтъ незабѣлѣзалъ прѣднитѣ колони на нашитѣ войски, които бѣха се приближили тихо и дебнишкомъ до него почти само на 100—150 крачки, и стрѣляше само по крайнитѣ колони въ равнината, обаче въ същото това врѣме изцвилва силно коньтъ на ротния командиръ на 15 рота отъ което неприятельтъ разбра, че наши войски има много близо до него и веднага неприятеля намали прѣцелтъ и откриха огънь върху насъ. Ний налѣгахме и лежишкомъ пропѣлзихме още малко слѣдъ което дружинния командиръ на коня извика грѣмогласно: „ура! напредъ момчета на ножъ“ и нашитѣ войски като вихъръ съ грѣмогласно ура налѣтяха до върхътъ. Неприятельтъ въ ужасъ и паника напусна върхътъ—постътъ „Айдурмушъ“

За малко врѣме станахме господари на всички стратегически мѣста и позиции, като всрѣдъ мрака прѣсѣдването продължи и по-на югъ.

Съ прѣвземането на Ай-Дормушъ задачата на нашия отрядъ се улесняваше вече, тъй като имахме въ рѣцѣтъ си най-важното — пѣтьтъ.

Окопахме се кой кждѣто се с намѣрилъ и въ таково положеніе очаквахме утрѣшния день, за да продължимъ настѣплението си по на югъ.

U.

Настѣплението на 6 октомврий.

Още въ петь часѣтъ сутринѣта патраулитѣ констатираха неприятеля по направление на с. Ени махле, което се намираше на лѣвия ни флангъ. Съ първата още прибѣжка огъня се откри и се завърза форменно сражение съ пушеченъ огънь. Обстрѣлвани много сполучливо отъ насъ и нашата артилерия, неприятеля постоянно отстъпваше и въ отстъплението си опожари с. Ени—махле и ни създаваха послѣ трудъ да го гасимъ.

Настѣплението ни понатѣтъкъ продължаваше така почти два часа безъ да срѣшнемъ противникъ. Но не така бѣше това на дѣсния ни флангъ, който се състоеше отъ 28 полкъ. Противника е билъ само отстъпилъ позициитѣ прѣзъ миналия день и заелъ други по-на югъ по билото на конусообразни височини, обрасли съ вѣковна гора, отъ което настѣплението на нашитѣ войски ставаше невъзможно. Огъ друга страна неприятелската артилерия се опита да спрѣ настѣплението, но достатъчно бѣха само 5—6 шрапнели отъ насъ, за да ги накараме да си подирятъ по-нататѣкъ щастieto.

Настъплението ни по цѣлата линия стана общо като нийдѣ не се срѣщаше противникъ. Съ почивки минавахме прѣзъ сухи дерета, изкачвахме върхове, пакъ дерета пакъ върхове и т. н., но нито противникъ, нито вода, а и раницата започна да тежи.

Първитѣ колони вече влѣзоха въ с. Ахчи-Каракъ Дуванжиларъ и въ дѣсно отъ тѣхъ, но и тукъ нито жива душа, всичко избѣгало. Съ влизането ни въ селото единствения кладенецъ, който се намираше, бѣше прѣвзетъ „съ пристѣпъ“ отъ жаднитѣ войници.

Слѣдъ малка почивка почна настъплението ни по-нататъкъ, а още съ излизането ни на открито забѣлѣзахме че и днешния день не ще мине безъ сражение.

Не бѣхме минали и петдесетъ крачки неприятеля се обади, като ни прати първия си шрапнелъ. Но и нашитѣ орждия не имъ останаха длъжни.

Съ артилерийската прѣстрѣлка почна и дѣжда, който макаръ и малкъ, но валящъ безспирно накваси ни до коститѣ, а и свръхъ това имаше калъ грозна и лѣпкава.

Въ дѣсно отъ центъра се движаха Карловци, и троянци-трета и четвърта дружина на които назначението бѣше да настѣпятъ по направление на селата Мехмедъ, Чиликлеръ и др. и да обходатъ неприятеля, защото се прѣдполагаше, че неприятеля ще ни даде сериозно сражение прѣдъ с. Гьоклемезлеръ.

Смръкваше се вече и този день мина безъ сериозни схватки освѣнъ прѣди обѣдъ, кждѣто дѣсниятъ флангъ на отряда има сражение, което не продължи повече отъ два часа или което малко или повече застави читатитѣ да си концентриратъ другадѣ главнитѣ сили.

Вече втори день не бѣхме хапнали нищо, защото сухаритѣ, които бѣха ни дали за три дена бѣхме раздали на другаритѣ си, на които не стигаше хлѣба.

Въ мракъ стигнахме прѣдъ най-високия връхъ, който отстоеше на два км. отъ с. Гьокчелеръ и който ни скриваше отъ погледитѣ на неприятеля. Тукъ се събраха близо три дружини, като ги разпраснаха на позиции по високитѣ голи върхове, кждѣто се окопаха въ калѣта, защото дъжда продължаваше непрѣкъснато.

Мислѣше се, че противника тази нощъ ще се опита съ нощна атака да ни отблъсне, поради което, по всички линии бѣхме се окопали и готови за всѣки случай.

Цѣлата нощъ, както и миналата прѣкарахме въ патрулиране и почивки, а и не можеше да се спи. Вода сѣщо нѣмаше за пиење, но на това намѣрихме колая—храсти имаше и водата отъ дъжда по листата имъ бѣшѣ много рационално използвана.

Указа се, че противника не е мислѣлъ да ни напада, а само се е готвилъ за отбрана.

VI.

Сраженията на 7 октомврий

Рано на седми сутринѣта нашитѣ прѣдни патрули се приближиха до рѣката намираща се прѣдъ селото.

Завърза се пристрѣлка, която постепенно се развиваше съ настѣпването на веригитѣ ни и къмъ осемъ час. прѣдъ обѣдъ сражението бѣше дошло до своя връхъ.

Нашитѣ флангове бѣха успѣли вече да прѣминатъ неукрѣпенитѣ отъ неприятеля много удобни естествени позиции и да му се явятъ въ тилъ, като му

попрѣчатъ отстѣпленіето и неприятеля захвърляйки всичко, що има, бѣше ударилъ на бѣгъ, което и тукъ помогна да излѣземъ съ малко жертви.

Съ влизането ни въ селото, Гьоклемезлеръ констатирахме това което е накарало неприятеля да отстъпи въ безпорядѣкъ. Резултатитѣ отъ нашата артилерия сж били чудесни, тя ги е ужасно сразила.

Привечерь, когато всичкитѣ части съ събраха и разположиха на почивка около това село, даде се заповѣдъ да напрѣдваме по нататѣкъ.

Почти се бѣше съвсѣмъ смръкнало, когато почна пакъ дъжда, размѣсенъ съ снѣгъ и вѣтръ. Ужасно врѣме студътъ и вѣтрътъ ни пронизваше до коститѣ, но нѣмаше що, трѣбвашѣ да се отива напрѣдъ.

Тръгнахме вече за гр. Кърджалий, завземането на който бѣше и задачата на нашия отрядъ.

Всрѣдъ дъждъ и капъ до колѣнитѣ продължихме настѣпленіето. Мракъ непроницаемъ. Тия които притежаваха платница донѣгдѣ бѣха запазени но болшинството бѣха цѣли въ вода и едва пристѣпаха.

Направихме неимоверни усилия и съ голѣма мъка стигнахме до с. Куладжа, кждѣто и останахме да патраулираме, а свободнитѣ отъ това войници оставиха да прѣнощуватъ по случайнитѣ позиции, които въ мрака бѣха заели изъ селото.

Въ такова положение съ голѣми мъки дочекахме шесть часа сутринята осми октомврий.

III.

Сражението прѣдъ Кърджалий.

Сутринта на осми октомври рано единъ часъ до разсѣване заповѣдаха настѣпленіе на прѣдните постове.

Още не изминали петстотинъ крачки огъ неприятелска страна се обадиха съ пушеченъ огънь. Патраулигъ бѣха угацили приближаването ни. Едновременно съ нашето настѣпление бѣха хванати нѣколко турски войници, между които имаше и християни които обясниха, че миналия день неприятеля е билъ отстъпилъ нѣколко километра отвъдъ гр. Кърджалий, но впоследствие сж били събрани отъ началника на кърджалийския турски отрядъ Яверъ паша и се повърнали обратно, като се укрѣпили на сѣверната страна на града.

Съ положителностъ вече се знаеше, че този день ще имаме голѣмо сражение отъ което и зависи съдбата на отряда ни.

Развѣдѣляващо се. Настѣплението почна по цѣлата линия. Виждаше се и самия градъ, който едва ли бѣше по-далечъ отъ шестъ—седемъ клм.

Мѣстността до града се състоеше отъ високи голи върхове, които правѣха движението ни много трудно и по които се бѣха укрѣпили Яверъ-пашовитѣ орли.

Неприятеля почна да изсипва своя пушеченъ огънь отъ който прибѣжките ставаха почти невъзможни, защото куршумитѣ пищѣха като роякъ мухи надъ главитѣ ни.

Дѣсния флангъ трѣбваше да заеме двата върхове, обрасли съ гора, по склоноветѣ на които се движаха голѣми турски маси. Нашата неоцѣнима артилерия ги постави въ недоумѣние, и увеличи у насъ повече ентузиазма ни.

Всички наши вериги настѣпваха по съвършено голи върхове, като трудно и съ голѣми усилия, но безъ жертви земахме крачка по крачка.

Съ лѣвия флангъ бѣше сѣщото, но той бѣше защитенъ по-добрѣ отъ огъня на неприятеля.

Полскитѣ ни батареи до този моментъ не бѣха се още обадили, макаръ че неприятеля бѣше до неимовѣрностъ развилъ пушечния и артилерийския си огънь който бѣше така точенъ, че шрапнелитѣ почнаха да падатъ и между обоза на картечницитѣ, както и между този на артилерията, като 2 коня отъ този на първитѣ бѣха ранени.

Крайния дѣсенъ флангъ още не бѣше успѣлъ да завземе напълно хълмоветѣ. Голѣми неприятелски маси напредваха къмъ него и центъра. Нашитѣ сили, които бѣха на огнената линия, едва ли можаха да му прѣпятствуваатъ да настѣпва, защото пѣхотния ни огънь не бѣше така сполучливъ, поради невъзможността ни да го биемъ тъй като, не бѣше откритъ за очитѣ ни.

Зъ това сѣщото врѣме пристигна подрѣжката обадиха се 2-3 полски батареи, заели, макаръ и неудобни позиции въ бързината.

Огъня отъ нашитѣ батареи, отначало редкъ постепенно попадаше по цѣльта.

Съ неимоверни усилия елно по едно орѣдята бѣха почти изнесени на рѣцѣ и заеха позиция.

Едноврѣменно съ заемането отъ тази батарея пѣзция, още други двѣ бѣха сторили това, така че нашата артилерия почна да сипе отъ 5-6 мѣста такъвъ шрапнеленъ огънь, че всели пълна суматоха въ

досега настѣпващитѣ неприятелски маси и ясно вече личеше, че ги разколеба.

Веригитѣ се подигнаха и като ураганъ се понесо-напрѣдъ; нищо не можеше вече да ги спрѣ.

По всички направления се сѣеше вече смъртъ и ужасъ въ неприятелскитѣ вериги отъ съвсѣмъ спожучливия артилерийски и пушеченъ огънъ.

Всредъ адъ отъ грозния трѣсъкъ, на орждията, веригитѣ се приближаваха все повече къмъ с. Искларъ кждѣто и се бѣха укрѣпили главнитѣ сили на противника, Малко още и щѣхме да станемъ господари на тази позиция.

Всичкия огънъ и усилия на противника бѣха насочени къмъ тази именно посока, като искаха да запазятъ позицията.

Още единъ моментъ и знамената излѣзоха прѣдъ веригитѣ, музиката засвири „Шуми Марица“ Подп. Свиначовъ и майоръ Тотевъ излѣзоха и тѣ прѣдъ насъ и всички съ настрѣхнали каси, съ единъ бѣсенъ устрѣмъ, се впуснаха напрѣдъ; картечницитѣ заработиха, Както артилерията съ своя опустошителенъ грѣмъ.

Ордитѣ, които въ грозенъ бѣгъ се разпрѣснаха на всички страни, се косѣха отъ огъня ни.

Настѣплението бѣше общо по цѣлата линия. Неприятеля бѣше отблъснатъ съ голѣми загуби, който въ паническо бѣгство се стрѣмеше да се спаси.

Отъ тукъ съ бѣсенъ устрѣмъ се спуснаха почти всички наши части да прѣслѣдватъ разбитата турска кърджалийска армия, стигнала вече до р. Арда, която бѣше извънредно много придошла отъ дъждоветѣ и всѣки опиталъ се да я прѣмине, намираще смъртта си въ нея, а успѣли да стори това на срѣщния брѣгъ падаше отъ българскитѣ шрапнели.

Останалитѣ назадѣ части се доразправиха съ укрѣпилитѣ се по кѣшитѣ турци.

Благодарение на прѣвъзходството на нашата артилерия, която съ своя точенъ огънъ, косѣше неприятелскитѣ редове, а сѣщеврѣменно накара и неприятелската такава да млѣкне, нанесоха грозно поражение на Яверъ Пашовата армия която се състоеше отъ $3\frac{1}{2}$ дивизии и множество число баши-бозуци, т. е. около 30 и повече хиляди души, когато нашия отрядъ, се състоеше само отъ 28 п. Стрѣмски и 40 п. полкове или една трета отъ неприятелскитѣ сили.

Въ този бой по завзѣмането на Кърджалийската областъ, ведно съ гр. Кърджалий турцитѣ изгубиха не по-малко отъ 10,000 души ранени, убити, издавени плѣнници и др.

Така изпълни задачитѣ си Кърджалийския отрядъ, която съ своя форсированъ маршъ завзе цѣлата областъ за 3 дена. вмѣсто за 10 както било прѣдвидено въ плана за самостоятелното му дѣйствиe въ този край.

* * *

Още сѣщия день около обѣдъ—8 октом., слѣдъ разбиването на турскитѣ сили, по-голѣмата частъ отъ войскитѣ се бѣха установили на бивуаки около и въ града, като бѣха запазили множеството трофеи, оставени отъ разбитата армия

При бѣгството си турцитѣ бѣха оставили повече отъ 300 палатки, построени на сѣверо източния край на града, сѣщо около 300,000 кгг. разни храни, три голѣми склада съ снаряжение, дрѣхы и орѣжия, около 1,000,000 патрони, множество снаряди и цѣлата си болница съ всички мобили, 1 подвижна аптека, състояща отъ четири желѣзни часи—сѣндѣци, за които германскитѣ фабриканти сѣ взели много марки, но не ги научили какъ да си служатъ съ нея. За забѣлѣзване

е, че всичките медикаменти бѣха разпрѣдѣлѣни въ касетки, въ които пѣкъ дозитѣ бѣха разпрѣдѣлени за единично употрѣбление и на всѣка касетка бѣше означено съдържанието по латински.

Въ града съ влизанато ни бѣха поставени вече български знамена отъ намиращитѣ се тукъ двама единствени българи, родомъ отъ Ахя Челебийско, които по чудо се спасили изъ зимницитѣ отъ турския ятаганъ, нѣколко гърци, ерменци и единъ бошнакъ, които до завземането града отъ нашитѣ войски се криели по таванитѣ и избитѣ. Имало е още единъ българинъ но излѣзълъ отъ скривалището си, като маслилъ че сж пристигнали вече българскитѣ войски и билъ разсѣченъ на прага на дюкенчето му, кръвта личеше още.

Кърджалий е центъръ на облстѣ съ сжщото име разположенъ въ една чудесна красива котловина на дѣсния брѣгъ на р. Арда. Съ приближаването ни още по-рано къмъ него прѣдъ очитѣ ни се откри много красива панорама, бѣлѣяха се неговитѣ хубави и повечето двуетажни кѣши съ прѣмрѣжени прозорци на избѣгали и оставили всичката си покѣщнина, даже нищо не успѣли да взематъ и нѣкои, оставили софрата си, както сж обѣдвали.

Съ д ъ р ж а н и е :

	стр.
1. Обявяване войната	3.
2. Заминаване за границата	4.
3. Първото сражение	7.
4. Прѣвземането „постѣтъ „Айдурмушъ“	10.
5. Настѣплението на 6 октомври	12.
6. Сраженията на 7 октомври	14.
7. Сражението прѣдъ Кърджалий	16.